

Elfeledett szívügyeink

Kedves Olvasó!

A rovatvezető töredelmesen bevallja: önkritikával tartozik. Csőlátása révén eddig megfeledezett a közös sorsról, a mellkasba zárt társ-szervről: a szívről. Papp Lajos professzornak, a magyar orvostársadalom csendes asszisztálásával végrehajtott perzekúció méltatlan áldozatának csodálatos hasonlata szerint a test temploma a szív. Mondhatnánk erre, hogy a mellkasebész és a szívsebész között a pericardium nem elválasztó fal, hanem összekötő ajtó. A régi megállapítás igazát most szeptemberben a Zichy kastély udvarán volt alkalmam újra tapasztalni. A Kardiopulmonológiai Munkacsoport jóvoltából és Kiss Ernő főorvos úr szíves meghívására bikácsi konferenciájukon vehettem részt az empyema thoracis, eme korlátozottan költői tárgy okán. Eltávolodva a mellkasebészet bölcsőjétől (hiszen az empyema thoracis ős-műtete a bordarezekció égi ajándék: igaz a Genézis Könyvében a cél és a kimenetel különbözött...) nyilvánvalóvá vált, hogy mily sok közös ügyünk van kardiológus barátainkkal. Itt van rögtön, a mára elfeledett szív-asztma. Hát nem mindegy, hogy mitől fulladunk...? A konferencián felszedett kardiopulmonológiai szemlélettel nézve a világot, immáron úgy fogalmaznék, hogy a testben az oltár a szív, a tabernákulum – azaz a szentségtartó – pedig a tüdő: végzetesen és véglegesen egymásra vagyunk utalva tehát (a ma szokásos nyelvi kiméréssel: Op. sec. Papp mod. by mft).

A kardiológusok szentül meg vannak győződve arról, hogy a szív a legfontosabb szervünk. Ugyanezt tartják az agyról a neurológusok és az idegsebészek. Holott elegendő lenne egyetlen pillantás a politikusokra, hogy lássuk: barokkos túlzás a funkcionáló szürkeállományt a lét feltételének tételezni. Vagy vessünk egy pillantást a bankszektorra, és azonnal nyilvánvalóvá válik, hogy a szív nemcsak hogy nem szükséges, de egyenesen felesleges szervünk. Egyedül a tüdő az, amely nélkül képtelenek vagyunk létezni – egyebek között a beszédhez szükséges légkompresszor funkciója miatt is.

a Rovatvezető

A szív-asztma mára kiveszőben lévő fogalom, hiszen hamarabb rendelünk coronarographiát vagy PET CT-t, minthogy megvizsgálánk a beteget, horribile dictu, meghallgatnánk őt, vagy beszélni (olykor túlságosan is) képes hozzátartozóját. De félre az önostorozással, különben is ez Önre, Kedves Olvasó éppen nem is vonatkozik, hiszen akkor nem forgatná lapunkat.

Nem volt az asztma mindig ket-tős entitás: a tehetős tüdő asztmások és szívbetegek így járhattak kéz a kézben Európa gyógyhelyeire a Boldog Békeidőkben. A fürdőorvos alakja – gondoljunk Csáth Gézára – bevonult az irodalomba. Ford

Madox Ford lélektani regénye, a Jó katona német fürdőhelyeken játszódik. Hősei képzelt és valós szívbetegek – egyikükről csak 84 éves korában derül ki, hogy valójában krónikus bronchitise volt. Ford németnek született, ahogy jó barátja Joseph Conrad lengyelnek, természetes

tehát, hogy a XX. század elejének fontos angol íróivá váltak. Joseph Conrad egyik regénye a nagy amerikai–vietnami háborús filmposz, az Apokalipszis most alapjául szolgált.

1. Vajon melyik regényről lehet szó?

- Lord Jim
- Az éjszaka mélyén
- A titkosügynök
- Véletlen

A betegség mint metafora, Susan Sonntag óta irodalmi és kultúrorvostani közhely. Vannak elfogadott, sőt kifejezetten közkedvelt „irodalmi betegségek”. Ilyen a tuberkulózis, a leukémia, manapság pedig az autizmus. Gyóni Géza tuberkulózisa is makacsul tartja magát az irodalmi köztudatban (Botka Ferenc: Üzenetek Szerbiából. Hadifogság és irodalom 1914–21. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1985), akárcsak Janus Pannoniusé. Bizony, a kolera vagy flekktífusz nem méltó az emelkedett figyelemre – legfeljebb Hasek tollára. Aki látott már I. világhábo-

Joseph Conrad
(1857–1924)

rús katonatemetőt, tudja miről beszélek. Még Ernest Hemingway is így írt, pedig ő megjárta az I. világháború poklát:

„A király Udinében lakott és majdnem mindennap végigrobogott ezen az útszakaszon, mert látni akarta, hogy állnak a dolgok, de a dolgok nagyon rosszul álltak. Amikor beköszöntött a tél, magával hozta az állandó esőzéseket, és az állandó esőzés magával hozta a kolerát. De ennek szerencsére elejét vették, és végül is csak hétezer embert vitt el a kolera az egész hadseregben.”

2. Vajon hol, melyik háborúban és melyik könyvben?

- A folyón át, a fák közé
- Búcsú a fegyverektől
- Akiért a harang szól
- Az öreg halász és a tenger

Az előző számunkban a két világháború közötti magyar lektúr irodalmából emlegettük Bargyihinov bácsi asztmáját, a Sétáló macska utcája című *Földes Jolán* regényből. A légszomj úgy látszik visszatérő motívum: különösen, ha Párizsban játszódik egy mű. *Vaszary Gábor* így ír a 30-as években:

„Szombat délután van és a Riviera Hotelben már nagyban jönnek-mennek. Vidáman kopognak a női cipők, gyors apró ütemet verve az öreg lépcsőfokokon. Csicseregnek a vérvörösre festett női ajkak, mint a verebek, ha tavasszal egy csoportba verődnek. – Me voilà, chéri! Itt vagyok édesem! Szomszédom, az asztmás, kopasz öregúr szintén nőzik ilyenkor, pedig már hatvanon is túl van. Mellényt nem hord, rákvörösre borotválja az arcát, a füle kívül-belül szőrös. Aranykorát éli az öreg. A nő, aki nála van, éppen minduntalan nevetgél és áthallani, amint mondja. – Te Jacques, ne tapogass, mint egy vak ember.” (Vaszary Gábor: *Monpti*. Téka Könyvkiadó, Budapest, 1988 p. 128)

Persze bestseller és bestseller között is legalább akkora a különbség, mint asztma és asztma között. A Vaszary családban egy közös volt: valamennyien zseniálisak voltak valamiben.

3. Kicsoda kicsodában?

- Vaszary Gábor (1897–1985)
- Vaszary Kolos (1832–1915)
- Vaszary János (Miklós) (1867–1939)
- Vaszary János (1899–1963)

e. Vaszary Piri (1901–1965)

1. püspök; 2. író; 3. festő; 4. komika; 5. színiigazgató

Az utolsó kérdés úgy is szólhatna, hogyan találkozott a *Rovat*-vezető *Oszip Mandelstam* asztmájával másodszer, ami nem is volt az? A kérdés első részére viszonylag egyszerű a válasz. A 233. sorszáma, *És iszom a katonák...* című poémában *Proust* ürügyén *Mandelstam*ot már megidéztük egyszer (Molnár F. Tamás *Histho-rax*, Amega Könyvek, Pécs 2011: p98). A második találkozás már nehezebb volt. Közben az asztmára mint kulcsszóra kerestem a világhálón, egy amerikai fordítás kapcsán került ismét gyanúba a nagyszerű orosz lázadó poéta. Egészen pontosan ez volt a szöveg:

*Oh, sluggish, asthmatic spaciousness -
I'm full of it, to the point of rebellion!*

E két sort bogozgatva lázasan keresni kezdtem a magyar műfordítást: de bizony sehol sem találtam. Vissza a gyökerekhez: gondoltam, és *Rusznák Karola* (aka Csatocska Ludmilla) orosz-specialista újjólagos segítségét kértem. (NB: Az első *Mandelstam* vers azonosítása sem volt gyerekjáték, és abban is ő segített.) Megtalálta hamar – sokat segített a Káma folyó szerepelte-tése a versben. Megtudtam azt is, hogy a latinbetűs átírásban az orosz szó: „odüska” a vers nyitó sorában – jelentése nehézlégzés, fulladozás, az értelmező szótár szerint „hajlam a fulladásra”. Ezt fordította az amerikai asztmának, annál is inkább, mert a vers 1937-es születésekor *Oszip Mandelstam* súlyos beteg volt, száműzetésben élt a Sztálinról írott gyilkos gúnyverse miatt. Szív-asztma gyötörte: balszív elégtelenség – azaz asztma, ami nem is volt az... A történelmet ismerőket nem lepi meg, hogy sem nem az asthma bronchiale, sem pedig az asthma cardiale végzett vele... Innentől kezdve gyerekjáték volt megtalálni *Lator László* fordításában a verset. (*Oszip Mandelstam*: *Sófényű Csillagok*: Móra Talizmán Könyvkiadó, Budapest, 1991)

Oszip Mandelstam
(1891–1938)

4. Az asztma mint nyelvtani feladvány: há-tározószó vagy jelző dilemma – egy korábbi Amega számban már előfordult. Mi módon?

- a. John Updike, az amerikai író (Hithorax: p 100) önéletrajzi költeménye kapcsán: asztmatikus orvos vs asztma orvos;
- b. közbeszédi fordulat: „azt ma” vs. „aszt’ma” vs „asztma”;
- c. asztma vagy allergia: asztmatikus allergia avagy allergiás asztma.

Megoldások

1. (b) – Az éjszaka mélyén. *Marlon Brando* alakja felejthetetlen. Szakbarbároknak: egy COPD-s a dzsungelben...

2. (b) – Az első világháborúról van szó, s a Búcsú a fegyverektől című regényről. Bár a mű helyszínét az Isonzo (ma Soca néven ősi szlovén folyó) völgyébe teszi *Hemingway*, a leírt események a caporettói áttörés (1917) utáni történeteket idézik fel. A szerző a Piaveig való előretörésünk során szenvedte sebesülését, melyet beépített leírásába. A rovatvezető nagy fájdalomra többszörös lábsérüléseket szenvedett Fossalta di Piaveban – pedig micsoda fejezetet lehetett volna kerekíteni egy áthatoló tüdőlövésből...

3. (a2, b1, c3, d5, e4) – A politikailag súlyosan inkorrekt regényrészlet önmagáért beszél. Nyilvánvalóan a pre-Viagra korszakban született a mű, másképpen hogy csodálkozna az elbeszélő a 60-on túli gerjedelmen? A szépkorúakkal szembeni kirekesztő ítéletről nem is szólva. Női sztereotípiákkal operál a szerző, bőg belőle a hímsovinizmus. Mondatai sértőek a látáskorlátozottakra, melyet alig csökkent egyszerű francia mondatainak grammatikai helyessége. A rákvörös arcszín a hypercapnia jele, mellénye a dyspnoe csökkentése miatt nincs. A fűszőrők léte és a betegség között nem találtam összefüggést. Talán, ha vöröskés lenne... Az azonban, hogy aranykorát élné az öreg asztmás, ma teljességgel elképzelhetetlen. Ma ehhez mindenekelőtt rokkantkártya, rokkant parkoló és rokkant igazolvány kiváltása szükséges. Továbbá dohányoznia kellene – és magába roskadva várnia a következő légzésfunkciós vizsgálatot, miközben a gyógyszerárakról mereng. De ne legyünk igazságtalanok: nem magától, és nem az asztmától lett ilyen. Mi, a társadalom, az áldozat-kultúra tettük ilyené...

Vaszary Gábor (Budapest, 1897. június 7. – Lugano, 1985. május 22.): eredetileg festőnek készült, majd abbahagyva tanulmányait újságíró lett. 1924-től Párizsban élt. Cikkei, regényei saját illusztrációival jelentek meg, ebből való idézetünk is. Párbeszédei, jellemrajzai rejtőjenői humort előlegeznek meg.

Vaszary Kolos Ferenc (Keszthely, 1832. február 12. – Balatonfüred, 1915. szeptember 3.) bíboros-hercegprímás, 1891–1912 között esztergomi érsek, történész, tudománypártoló, a szegények, elesettek, betegek istápolója. Kórház viseli nevét.

Vaszary János (Miklós) (Kaposvár, 1867. november 30. – Budapest, Tabán, 1939. április 19.) festőművész és grafikus. Kaposváron, a főutcán nagyon érdekes állandó kiállítása van.

Vaszary János (Budapest, 1899. január 1. – Madrid, 1963. november 20.) színész, színikazgató, író. Felesége *Muráti Lili*, a neves színésznő volt.

Vaszary Piroska (Piri), Bodócsy Endréné (Budapest, 1904. május 19. – Palma da Mallorca, Spanyolország, 1965. október 14.): színésznő. *Rákosi Szidi* színiiskoláját végezte, számos filmszerepe volt. *Gombaszögi Ellával*, *Kiss Manyival* együtt ők teremtik meg az 1930-as évek „komika ideálját”.

4. (b) – John Updike a helyes megoldás. Fájdalomdíjul íme az eredeti *Mandelstam* költemény:

Ó, ez a lomha

Ó, ez a lomha, e légszomjas pusztá táj –
ezt kell csak látnom csömörig hát!
Mélyet lélegzik és tárul a láthatár –
Kössétek be a szemem inkább!

Jobb volna réteges homokpadjaival
ennél a csipkés partu Káma,
ívei, gödrei, vad martjai, szilaj
sodrása, bátortalan ága.

Maradtam volna ott egy pillanatra, vagy
ostromló ár irigye, végképp,
hallgatva az úszó rönkök kérge alatt
évgyűrűk rostos neszezését.

(Lator László fordítása, 1937 in: Oszip Mandelstam, *Sófényű csillagok*, Móra Talizmán Könyvkiadó, Budapest 1991. pp.209-210. ■